

DRĂGUȘENII ÎN DOCUMENTE ISTORICE (Fragmente de monografie)

ARISTOTEL CRIȘMARU

Arheologul și arhivistul ostenesc laolaltă pe ogorul istoriei, căutînd să descopere dovezi ale vechimii, permanenței și civilizației omenești cu referiri și interese speciale propriului nostru popor. Prin urmare, cercetările în căutarea adevărului istoric au întotdeauna un scop final bine precizat. Tocmai pentru aceasta partidul și statul nostru îndrumază, încurajează și investește mijloace materiale însemnate în domeniul științelor sociale.

Din ansamblul cercetărilor social-istorice fac parte și cele care au în vedere alcătuirea unor monografii de localități dispărute sau existente, unele aflate din timpuri străvechi, altele mai noi, sate și orașe, presăarate pe întinsul țării. Deci monografia unei așezări — sat sau oraș — este tocmai rezultatul, finalizarea unei cercetări care pătrunde adînc în viața acestei celule sociale.

Despre însemnătatea și tehnica alcătuirii unei monografii s-a scris mai de mult; s-au inițiat adevărate campanii oficiale și a existat chiar un Institut Social Român, cu personal și echipe specializate pentru studierea pe teren a unor localități, a unor sate din diferite regiuni ale țării. Studiile teoretice împletite cu cele practice s-au concentrat într-o serie de publicații sociologice a profesorului Dimitrie Gusti¹. Noi considerăm că ideile școlii sociologice inițiate de prof. Gusti și colaboratorii lui, H. H. Stahl și Traian Herseni, pot fi folosite ca îndrumării tehnice în alcătuirea unei monografii, bineînțeles folosite în mod critic în lumina noilor teorii sociologice ale materialismului dialectic și istoric.

Alcătuirea unei monografii este o lucrare istorico-socială serioasă, încărcată de răspundere, implicînd o bună cunoaștere a localității respective. De preferat să se lucreze de un colectiv și, oricum, pentru asemenea lucrare mai trebuie o fierbinte pasiune și răbdare a o duce la capăt și nu numai muncă dar și unele sacrificii materiale. Satisfacția nu poate fi alta decît aceea a lucrului împlinit, o sfîntă datorie față de patrie și față de generațiile care vin.

1: H. H. Stahl, *Tehnica monografică sociologică*, București, 1932; Traian Herseni, *Teoria monografiei sociologice*, București, 1934, cu un studiu introductiv de D. Gusti.

Scurta mea comunicare vrea să prezinte un fragment din monografia Drăgușenilor, localitate din județul nostru, care are 500 de ani de atestare documentară. Lucrarea se află în pregătire și constituie cel de al doilea volum despre această așezare, după cel publicat în 1977, în care s-au prezentat descoperirile arheologice. După ce în primul volum, pe baza dovezilor nescrise, s-a urmărit așezarea și viețuirea oamenilor ca cei mai îndepărtați strămoși pe aceste locuri, în cel de al doilea volum ne ocupăm de *Drăgușenii în documentele istorice* aflate în arhive și biblioteci despre zestrea materială și spirituală, despre trăirea lor pe aceeași vatră, la temelia căreia stau cinci milenii de trecut istoric.

Satul Drăgușeni își păstrează numele dintr-u începuturile sale cu mici neînsemnate modificări în pronunție sau în scris, după cum se află consemnate în documente : *Drăgușanii, Drăgoșanii, Drăgușeanii, Drăgușeni*.

După cum se știe multe localități își trag numele de la presupușii sau cunoscuții lor întemeietori². În cazul nostru, se presupune că, numele vine de la familia *Dragoș*. Din punct de vedere etimologic ni se pare că sîntem îndreptățiți să ne legăm de un mare nume de persoană — Dragoș — cuvînt căruia i s-a adăugat sufixul : -anii, -eanii, -eni. Aceasta este și părerea unor istorici care au publicat documente despre satele cu numele de Drăgușeni³.

Nu putem spune însă că chiar toate numele de localități, așa cum apar la prima vedere, derivă de la un nume de persoană, cum se afirmă cu ușurință cînd e vorba de a căuta originea denumirii. Uneori se poate și invers, o persoană să aibă un nume ce îi provine de la o localitate. Așa spre exemplu, un nume Drăgușan, mare spătar domnesc, menționat într-un document din 17 martie 1729⁴ și a cărui proprietate ar fi fost și moșia Drăgușeni⁵, poartă numele satului, și nu, cum s-a afirmat, că satul și-ar fi luat numele de la acest spătar. Mult mai tîrziu apare și o familie Dragoș între locuitorii satului, prin 1887, un Gheorghe Dragoș era primarul comunei Drăgușeni, familie care mai tîrziu dispăre.

Boieri cu acest nume apar în sfatul și dregătoriile țării Moldovei încă în secolul al XIV-lea : Dragoș Viteazul sau Dragoș de la Neamț (în sfat uneori primul) este menționat în acte, începînd din martie 1392, pînă în iunie 1431⁶. Familie mare și numeroasă, care poate fi socotită ca urmașă a lui Dragoș „descălecătorul“ din Maramureș. În timpul domniei lui Ștefan cel Mare, mai întîlnim nume ca : Dragoș pîrcălab de Neamț, Dragoș spătarul, Dragoș vornicul, Dragoș Albescul, Dragoș

2 C. C. Giurescu, *Principatele române la începutul secolului al XIX-lea*, București, 1956, p. 92-114 ; Al. Graur, *Nume de locuri*, București, 1972, p. 7, 159.

3 I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. I-II, București, 1913, p. 242 ; M. Costăchescu, *Documente moldovenești de la Ștefan cel Mare*, Iași, 1933, în vol. i-„nfnai.3. eB

4 Melchisedec, *Cronica Romanului*, tom. I, p. 162.

5 Nicu Filipescu Dubău, *Dicționarul geografic al județului Dorohoi*, 1891, p. 126, 127.

6 M. Costăchescu, *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. I, Iași, 1931, p. 87 ; N. Stoicescu, *Dicționarul marilor dregători din Țara Românească și Moldova în secolele XIV—XVII*, București, 1971, p. 269.

Boul, Dragoș ceășnic, Dragoș Costea, Dragoș Frinc, Dragoș jude, Dragoș Micul, Morcovici, Dragoș portar și despre „Cimpul lui Dragoș“ etc.

S-a alcătuit chiar și o spiță a neamului Dragoș Viteazul (nesigură însă) de către prof. Mihai Costăchescu⁷. Dar în Moldova lui Ștefan cel Mare erau mai multe sate cu acest nume⁸, toate temeinic constituite, unele menționate încă din secolul al XIV-lea, în diferite documente, numai că nu în toate aceste acte se consemnează și unele indicații topografice cu ajutorul cărora să se poată fixa pe o hartă, care ne-ar ajuta să știm despre care anume Drăgușeni este vorba. Și, n-ar strica să avem o asemenea hartă cu toate satele existente în anumite epoci, întocmită după documente; desigur o lucrare grea și migăloasă, dar interesantă și folositoare, fie chiar și numai pentru județul nostru^{8 bis}.

Primul document, sigur cu privire la satul Drăgușeni, de care ne ocupăm, este scris în slavonă, pe pergament și datează din 15 octomvrie 1491 (6999), dat în cancelaria voievodului Ștefan cel Mare, la Suceava, și se află în Arhivele statului din București. Bine păstrat, față cu vechimea sa, are atârnată pecetea cea mare a domnului, cu șnur de mătăasă de culoare cărămizie.

Iată și cuprinsul acestui uric în traducere, așa cum a fost publicat mai recent⁹ Foto 1, fig. 1.

+ Din mila lui Dumnezeu, noi, Ștefan voievod, domn al Țării Moldovei. Facem cunoscut, cu această carte a noastră, tuturor celor care o vor vedea sau o vor auzi citindu-se, că a venit înaintea noastră și înaintea tuturor boierilor noștri moldoveni, Nastea, fiica lui Ioan Bizdig, de bunăvoia ei, nesilită de nimeni, nici asuprită și a dat vărului ei, sluga noastră Balșe, un sat pe Podraga, anume Drăgușanii, puțin mai sus de iazul lui Milea, înaintea noastră și înaintea boierilor noștri.

Deci noi, văzînd a lor bunăvoie și bună danie pe care ea i-a dat-o cu toată bunăvoia ei, noi, de asemenea, și de la noi am dat și am întărit slugii noastre Balșe, acel sat înainte spus, pe Podraga, anume Drăgușanii, puțin mai sus de iazul lui Milea, să-i fie de la noi uric cu tot venitul lui, și copiilor lui, și nepoților lui, și strănepoților lui, și răstrănepoților lui și întregului lui neam, cine i se va alege cel mai apropiat, neclintit

7 M. Costăchescu, *Documentele moldovenesti înainte de Ștefan cel Mare*, vol. II, p. 154.

8 Idem, *op. cit.*, p. 242, se menționează: Drăgușeni în ținutul Suceava, nu departe de Baia, altul la Siret lângă com. Mănăstioara, altul în ținutul Iași, unul în ținutul Fălciului, spre Galați iar un altul peste Prut, în ținutul Lăpușnei. Astăzi avem în țară șase sate cu numele Drăgușeni. Pe lângă al nostru, din județul Botoșani mai sînt: Drăgușeni — Suceava, Drăgușeni — Bacău, Drăgușeni — Galați, Drăgușeni — Iași, și Drăgușeni — Satu Mare, Conf. *Codul poștal al localităților din R.S.R.*, București, 1974, p. 37.

8 bis Un bun început în această direcție s-a făcut pentru județele Botoșani și Suceava, vezi: Emil Ioan Emami, *Considerații geografice privind dinamica așezărilor dispărute din nordul Moldovei în evul mediu (sec. XIV—XVIII)*, în *Hierarus*, anuar '78, editat de Muzeul județean Botoșani, 1979, p. 265.

9 I. Bogdan, *op. cit.*, I, p. 468-470; *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, vol. III, București, 1980, p. 195, doc. nr. 98.

niciodată, în veci. Iar hotarul acelu sat să fie din toate părțile după vechiul hotar, unde au folosit din veac.

Iar la aceasta este credința domniei noastre, a mai sus scrisului, noi, Ștefan voievod, și credința prea iubiților fii ai domniei mele, Alexandru și Bogdan-Vlad, și credința boierilor noștri: credința panului Duma, credința panului Gangur, credința panului Boldur vornic, credința panului Hărman, credința panului Hudici, credința panului Dojog, credința panului Mușat pircălab de Hotin, credința panului Micotă și a lui Reașes pircălab de Neamț, credința panului Ciortorovschi, credința panului Secară de la Cetatea Nouă, credința panului Dinga, credința panului Clănău spătar, credința panului Isac vistier, credința panului Eremia postelnic, credința panului Moghilă ceașnic, credința panului Fruntes stolnic, credința panului Șandru comis și credința tuturor boierilor noștri omldoveni, mari și mici.

Iar după viața noastră, cine va fi domn al țării noastre, Moldova, din copiii noștri sau din [neamul] nostru sau iarăși pe oricine îl va alege Dumnezeu să fie domn al țării noastre, Moldova, acela [să nu-i clinească] dania și întărirea [noastră, ci] să-i întărească și să-i împuternicească, pentru că [i-am dat și] i-am întărit pentru dreapta lui slujbă și pentru că ea i-a dat [de bunăvoia ei].

Iar pentru mai mare putere și întărire a celor mai sus scrise, am poruncit credinciosului nostru pan, Tăutu logofăt, să scrie și să atirne pecetea noastră la această carte a noastră.

A scris Matiaș diac, la Suceava, în anul 6999 (1491) luna octombrie 15°.

Mai înainte de această dată, cu aproape 11 ani, adică în 1480, mai 27, într-un alt uric, tot de la Ștefan cel Mare este menționat Drăgușenii împreună cu Ecușani la obirșia Voronei și Popricani pe Jijia. În acest document se consemnează o împărțeală de moșii și sate între Șteful pircălabul de Hotin și mătușa-sa Marena, fiica lui Iacuș Vistiernicul și îi eliberează lui Șteful pircălab „un privilegiu pentru satele ce au căzut în partea lui: Ecușanii la obirșia Voronei, Drăgușanii și Popricanii pe Jijia”¹⁰. Documentul nu precizează alt amănunt topografic, care să ne îndreptățească pe deplin a spune că este vorba despre Drăgușenii noștri, cu toate că Ioan Bogdan spune că „sînt probabil cei din județul Dorohoi, pl. Bașeu”¹¹.

Acest document din 1480, stă în strînsă legătură cu alte două de la începutul veacului următor: unul din 5 martie 1513, prin care Bogdan Voievod întărește lui Grincovici, pircălab tot la Hotin, „două sate, ce i le-a dat lui, Șteful pircălab, la moartea sa, anume satul Drăgușani și alt sat, Ecușani, ce i s-a venit în partea lui”¹²; cel de al doilea, este un uric

10 I. Bogdan, *op. cit.*, p. 240-242; *Documente privind Istoria României* (D.I.R.), veacul XV, A. Moldova, vol. II, (1476—1500), 1954, p. 18-19; *Documenta Romaniae Historica*, II, p. 343, 344, doc. nr. 226; Ghe. Ghibănescu, *Opt urice*, p. 24-29; idem, *Ispisoace*, I, p. 25-28; Th. Codrescu, *Uricariu*, XIV, p. 70-72.

11 I. Bogdan, *op. cit.*, p. 242.

12 M. Costăchescu, *Documentele moldovenești de la Bogdan Vodă, 1504—1517*, Iași, 1931, p. 304-310.

de la Ștefăniță Vodă, din anul 1518, aprilie 23, care întărește aceluiași Grincovici, pîrcălab de Hotin, stăpînirea pe aceleași sate „Drăgușani și Ecûșani, date de unchiul său Șteful pîrcălab“¹³.

Prin urmare, toate aceste trei documente privind unul din satele Drăgușeni, datate 1480, 1513, și 1518, sînt strîns legate între ele și se referă la proprietatea aceluși Șteful pîrcălab de Hotin și urmașii lui. Între acestea nu se poate intercala uricul din 1491, cînd Drăgușenii — de data aceasta cu adresă precisă — „pe Podraga... puțin mai sus de iazul lui Mile“, intră în stăpînirea lui Balș, de care nu se mai amintește în actele din anii următori.

Autorii noilor publicații de documente, referindu-se la aceste trei urice cu privire la Drăgușeni (din anii 1480, 1513 și 1518), cred că este vorba de un alt sat și anume Drăgușenii de lîngă Siret, înglobat în satul Mănăstioara, județul Suceava¹⁴. Pentru aceasta spunem că, pînă acum — din cîte cunoaștem — documentul din 1491 este cel mai sigur¹⁵.

Cu toată lipsa mai multor documente precise, se poate afirma cu siguranță că satul Drăgușeni este mult mai vechi și că intemeierea lui trebuie căutată încă în vremea lui Alexandru cel Bun, la începutul secolului al XV-lea, pentru că izvoarele scrise vorbesc ca de un sat deplin constituit. Într-un hrisov de mai tîrziu, din 1520, dat de Ștefăniță Vodă, tot pentru o împărțeală de moșii, se vorbește de un uric de la Alexandru cel Bun, unde este menționat un sat Drăgușeni încă în secolul al XIV-lea, dar tot fără precizarea locului de așezare, ci doar că „își are numele de la un Dragoș“¹⁶.

Timp de o sută de ani nu mai avem nici o știre despre satul Drăgușeni. Cît l-a stăpînit familia Balș și cui s-a transmis nu știm și încă nu am putut afla în cercetările noastre date sigure. Sînt destule relatări și între anii 1500—1600, asupra unor sate cu numele Drăgușeni, unele cu determinări precise, altele fără o posibilă identificare.

Înainte de anul 1600, satul nostru Drăgușeni este în stăpînirea unui anume Ionașcu păhărniceș și soția sa, de la care a parte este cumpărată de Miron Barnovschi spătar, în 1618, încă înainte de a ajunge domnul Moldovei¹⁷. Documentul dat de Radu Voievod¹⁸, întărește cumpărătura „a patra din a treia parte“ din Drăgușeni, ținutul Dorohoi, de la femeia lui Ionașcu păhărniceș, care avea ispisoc de cumpărare de la Petru Voie-

13 Idem, *Documentele moldovenești de la Ștefăniță Vodă (1517—1527)*, Iași, 1913, p. 66-69, doc. nr. 14; *D.I.R. Moldova*, I, 1501—1550, p. 127, doc. nr. 120.

14 I. Șimanschi și colaboratorii, *Documenta Roumaniae Historica A. Moldova*, II, p. 480 (la indice de nume).

15 M. Costăchescu spune: „...Satul Drăgușeni este, cred Drăgușenii din jud. Dorohoi“ și, după ce comentează asupra celor patru documente cunoscute, conchide: „O îndoială, în ce privește identificarea satului Drăgușeni, din 1480, mai 27 și 1513, martie 5, tot rămîne, căci satul din Dorohoi, în 6999 (1491), octomvrie 15, este al altui stăpîn“.

16 Idem, *op. cit.*, p. 307.

17 Arh. St. București, MDCCCXXV/5, trad. rom. din 2 dec. 1796, un rez. *ibid.*, p. 80, nr. 50.

18 Radu Mihnea, venit din Țara Românească, domnește în Moldova între anii 1616—1619 și 1623—1626, vezi: *Istoria României*, vol. III, 1964, p. 131-133.

vod⁹⁹. Aceasta înseamnă că familia Ionașcu deținea o parte din satul Drăgușeni încă din vremea celei de a doua domnii a lui Petre Șchiopul. Se pare că Miron Barnovschi a intrat mai târziu în stăpînirea întregului sat și îl are în proprietate pînă la moareta sa⁹⁰. Potrivit testamentului său, Drăgușenii intră în grija și apoi în proprietatea lui Gavrilaş Mateiaș, mare logofăt, cumnatul lui Miron Barnovschi, în 1633, și îl stăpînește pînă la moartea sa din 1652. Urmașii lui își împart averea uriașă, compusă din multe moșii, la 4 martie 1652. La împărțea „a patra parte din Drăgușeni“, ținutul Dorohoi, trece în stăpînirea Alexandrei vistierniceasa, soția lui Iordache Cantacuzino, mare vistiernic. Actul este întărit de Vasile Vodă Lupul²¹.

După 1652, moșia și satul Drăgușeni sînt cumpărate de către Iorga, mare postelnic, grec de origine și văr cu Vasile Lupu, căruia i-a slujit²². Neavînd copii moșile sale au fost împărțite între cele trei surori : Creața, Zamfira și Alexandra, în 1660, și care au făcut „un jac și o risipă în ocinile lui de vindea care cum putea, și cu preț și fără preț“²³.

Zapisul de împărțea dintre cele trei surorii datat 1660, octomvrie 7, arată cum înaintea divanului domnesc a lui Ștefan Voievod (fiul lui Vasile Lupu), au venit „Zaharia și Alexandra și Creața, surorile răposatului Iorga ce a fost postelnic mare, de nime nevoite nici asuprite, ce de a lor bunăvoie s-au învoit și s-au tocmit iale a în de sine și au împărțit toate ocinile și cumpărăturile ce au avut fratele lor, răposatul Iorga postelnicul. Venitu-s-au în partea Zanhirii satul Mileanca, în ținutul Dorohoiului și satul Drăgușeanii iarăși la Dorohoi“²⁴.

În același an, 1660 noemvrie 28, satul Drăgușeni cu moșia bineînțeles, este vîndută de către fiica Zamfirii, anume Evda (Evdochia), lui Miron Costin și lui Neculce. Dar să lăsăm documentul să vorbească în vechea limbă moldovenească : „Zapis de la Evda, fata Zamfirii, nepoată de soră lui Iorga fost postelnic mare și feciorii săi Gheucă și Begul și Chiriață și Condișa... scriem și mărturisim noi, cu acest zapis adevărat al nostru cum că noi de bunăvoia noastră, de nime nevoiți și nici asupriți am vîndut a noastră direaptă ocină și cumpăratură unchiu nostru Iorgăi ce au fost postelnic mare, un sat anume Drăgușeanii, ce-s la ținutul Dorohoiului, pre valea Podragii, care sat ni s-au vînit nouă din direse ce am avut de împărțea de la Măria-sa Domnu nostru Ștefan-Vodă și din carte di împărțea și de mărturie, ce am avut de la părintele Sava Mitropolitul de Suceava și de la toți boiarii cei mari, precum ne-au împărțit dumnea-

19 Este vorba de Petre Șchiopul, care domnește în Moldova între anii 1574—1579 și 1582—1591.

20 Miron Barnovschi domnește în Moldova între anii 1626—1629, ales de boieri ca fiind „fără coconi“ și neprezentînd primejdia stabilirii unei domnii ereditare de care boierii se fereau.

21 Th. Balan, *Documente bucovinene*, vol. I, 1507—1653, p. 256 ; în revista Studii și Cercetări Științifice, Iași, Istorie, 1956, p. 185-187.

22 N. Stoicescu, op. cit., p. 410.

23 Ghe. Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 273 ; B.C.I. (Buletinul Comisiei Istorice a României), vol. IV, -925, p. 16, 17.

24 Iulian Marinescu, *Documente relativ la familia Neculce*, în B.C., I, vol. IV, 1925, p. 16, 17.

lor moșiile și cumpărăturile unchiu-nostriu Iorgăi ce-au fost postelnic mare... pentru căci unchiu-nostriu Iorga postelnicu, coconii pre urma dumisale n-au rămas. Deci noi acel sat Drăgușeanii ce-s ținutu Dorohoiu, pe valea Podragii l-am vîndut dumisale Miron pîrcălabul de Hotin i Neculcii brat Stamatî postelnicul drept trei sute de galbeni, tot bani gata, cu vatră de sat și cu loc de hălășteae și cu vad de moară și în cîmp și înțarinășicu finaț și cu tot venitul în tot hotarul, pentru căci sîntu și dumnealor de seminția noastră. Așîdarea și direase ce-au avut unchi-nostriu Iorga ce au fost postelnic, direase de cumpăratură, noi l-am dat pre mîna dumilorsale lui Miron pîrcălabul de Hotin și Neculcii brat Stamatî biv postelnic“, urmînd ca după acest zapis să-și facă cumpărătorii „direase domnești“²⁵.

Dar, partea lui Neculce i-a fost contestată pe motiv că este străin și nu are drept să aibă proprietăți în Moldova. Boierul Gh. Ursache, răscumpără partea lui Neculce și mai tîrziu cumpără și partea lui Miron Costin — cronicarul — pe atunci pîrcălab de Hotin.

În catastiful moșiilor lui Ursache, după anul 1662 iulie 15, se spune : „Un sat întreg Drăgușanii, la ținutul Dorohoiuluhi, ce au fost cumpăratură Iorgăi postelnicul, și l-am răscumpărat de la Neculce, căci el au fost cumpărat, că fiind străin, nu i s-au căzut să cumpere“²⁶.

Nu rareori se iscau certuri și procese pentru împărțirea moșiilor. Cele trei surori ale postelnicului Iorga au ajuns, în 1662 octomvrie 2, înaintea divanului domnesc din Iași, în vremea lui Ilieș Alexandru Vodă pentru moștenirea satelor „Mileanca și satul Drăgușeani ce sînt la ținutul Dorohoiului“. Sfatul domnesc dă cîștig de cauză Evdochiei, fiica Zamfirii⁶⁷, care deja vînduse, după cum am văzut mai înainte, Drăgușenii lui Miron Costin și lui Neculce.

Se cunoaște că unii dintre boierii care au stăpînit Drăgușenii, în veacul al XVII-lea, erau dintre cei mai mari și bogați stăpînitori de pămînt. Miron Barnovschi avea numeroase moșii și sate în țară și în Polonia; Miron Costin avea 89 sate răspîndite în 12 ținuturi; vistiernicul Gheorghie Ursache 104, iar Iordache Ruset, 164 moșii și sate, răspîndite în toată Moldova²⁸.

Urmează iarăși o perioadă de timp în care avem puține și nesigure știri despre Drăgușeni. Firul se reînoadă în prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Din Catagrafia anilor 1772-1774 aflăm că satul Drăgușeni era al Mănăstirii Putna²⁹. Informația nu corespunde adevărului. Drept este că Mănăstirea Putna stăpînea moșia vecină, dinspre răsărit, numită

25 Zapis pe Drăgușeni, 7169, noemvrie 28, Galbeni 30, Academia Română, II/ CXXXII; Iulian Marinescu, *op. cit.*, în C.C.I., p. 17, 18.

26 Iulian Marinescu, *op. cit.*, în B.C.I., IV, 1925, p. 3. Nu știm care anume Neculce, dar credem că este vorba de Ienache Neculce tatăl cronicarului Ioan Neculce.

27 Ghe. Ghibănescu, *Surete și Izvoade*, vol. IV, Iași, 1908, p. 264-265.

28 Radu Rosetti, *Pămîntul sătenii și stăpînii în Moldova*, tom. I, București, 1907, p. 246-251.

29 P. Ghe. Dimitriev, *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, part. I, Kișinău, 1975, p. 79.

„Pustiul“, danie de la Ștefan cel Mare³⁰, dar nu și Drăgușenii. Între stăpînii acestor două moșii au avut loc procese, înaintea divanului domnesc, pentru încălcări de hotar. Dintr-o asemenea hotarnică aflăm că în anul 1765 Drăgușenii era proprietatea Vornicului Lupu Balș³¹ și, după cum rezultă și din alte mărturii familia Balș stăpînea aceste locuri și în 1743, cînd și-au împărțit averile urmașii lui Iordache Balș³². Putem spune deci cu siguranță că această familie (dar nu Balșe menționat în hrisovul din 1491) a stăpînit Drăgușenii vreme de jumătate de secol, pînă în 1792, cînd banul Manolache Balș face știre : „...După hotărîrea ce am făcut ca să mă duc la Rusia, eată am scos moșiile, casele și viile, la Soltan Mezat ca să le cumpere oricine ar vrea“ 1792 decembrie 3, „...În ținutul Dorohoiului satul întreg Drăgușenii pe apa Podraga cu două heleștee mari într-această apă i (și) mori, ce este vîndut, pe 6 ani cite 1 300 lei pe an“ (probabil arendat) este evaluat la „7 000 lei, adică șapte mii“ „S-a cumpărat de către Răducanu Roset împreună cu mai multe alte moșii, vii, țigani, sălașe cu 147 000 lei“³³.

Hatmanul Răducanu Roseti, deasemeni dintr-o familie de mari moșieri stăpînește Drăgușenii vreme de 46 de ani, din 1792 și pînă la moartea sa în 1838.

În pragul secolului al XIX-lea, valoarea moșiilor crește și se observă tendința spre concentrare și mărirea proprietăților funciare, aducătoare de venituri fără investiții din partea stăpînitorilor. Cerealele nu constituiau încă o marfă mult cerută la export, iar principalul venit al moșierilor era dijma și monopolul băturilor, mai puțin claca³⁴. Rezerva feudală partea lucrată de stăpîn cu zile de clacă — pe moșiile lui Răducanu Roset, precum și celelalte venituri erau ținute în evidență și gospodărite prin vechilii săi și de către un diac, care consemna veniturile și cheltuielile³⁵.

Din „*Condica de răfuială a hatmanului Răducanu Roset cu vechilii lui pe anii 1798—1812*“, aflăm că principalele venituri ale stăpînului moșiei Drăgușeni erau din :

dijma productelor țărănești (din zece una), care la Drăgușeni, între anii 1799-1802 (pe patru ani), aduce boierului 19 mierțe malai, 92 mierțe grîu de vară, 17 mierțe orz, patru de seară ;

dijma finului țărănesc, transformată într-o dare de 2 parale de stînjenu de fin la stog, îi aduce un venit anual în medie de 30—40 lei ;

dijma stupilor — înlocuită cu o dare de 2 parale de stup — s-a primit în 1799 pentru 173 stupi, în 1800 pentru 195 iar în 1802 pentru 200 stupi ;

30 I. Bogdan, *op. cit.*, p. 509-514, doc. nr. 240 ; DIR, 15/2, p. 182-184, doc. nr. 167.

31 Arh. St. Iași, documente, P. 143/6, P. 361/2, P. 791/230-235.

32 Idem, documente, P. 791/235.

33 Th. Codrescu, *Uricariu*, vol. XXII, p. 126.

34 *Istoria României*, vol. III, p. 635.

35 Radu Rosetti, *Cum se căutau moșiile în Moldova la începutul veacului al XIX-lea, Condica de răfuială a hatmanului Răducanu Roset cu vechilii lui pe anii 1798—1812*, București, 1909, p. 221-238.

venitul crîşmei de la Drăguşeni, cere era arendat vataului moşiei, pe anii 198-1803 se ridică la 1125—1160 lei anual ;

venitul morii — uimul sau vama — „din zece una a pînii măcinate“ pentru anii 1799-1803, este arendat în bani, cîte 150 lei pe an ;

Venitul iazurilor de la Drăguşeni, arată că în anul 1801, aduc din vînzarea peştelui 823 lei și 24 bani, iar în 1802, rezultă 733 lei și 90 bani ;

venitul rezultat din pășunatul oilor țărănești pe imașul boieresc cîte 2 parale de oaie „plecătoare“ și cîte o para pentru sterpe și cîrlani ;

venitul din plugărie, adică din cultivarea rezervei feudale cu zilele de clacă obligatorii pentru locuitorii satului, datorat și pentru imașul necesar vitelor lor etc.

Se specifică ce anume cereale se semănau și recoltele rezultate. Însumîndu-le anual vedem că se seamănă puțin față de întinderea moşiei și recoltele erau mai slabe. Locul principal îl deținea cultura grîului de toamnă și de primăvară, apoi orz, secară și porumb.

Condica de răfuială aflăm că la Drăguşeni era vătăv Sandu Cojan și primea de la boier 120 lei pe an. Tot în seama și pe cheltuiala moşiei era și biserica cu slujitorii ei. *Condica* ne informează și despre prețurile produselor agricole, animalelor și produseor animaie precum și a unor produse industriale. Mai aflăm despre cheltuielile ce s-au făcut cu repararea „opustului“ de la iaz și moară și despre construcția unei case boieresti.

Interesante sînt concluziile autorului Radu Rosetti, care publică această condică, concluzii care caracterizează economia orînduirii feudale la sfîrșitul secolului al XVII-lea și începutul celui de al XIX-lea : „Sătenii puteau arenda pămînt numai în dijmă, puteau semăna cît voiau — cît de mult — în schimbul dării de a zecea din roadă atît cît lucrau cu boierescul... Venitul stăpînului nu putea să fie niciodată în pagubă,... el putea să se micșoreze — dar paguba era exclusă. Venitul din crîșme, mori, dijme rămînea aproape nevariabil..., veniturile din creșterea vite-
lor puteau să scadă, venitul din plugărie putea să lipsească din cauza eecetei, stăpînul era lipsit de acel venit, dar pagubă reală nu avea căci nu scosese nici un ban din pagubă, pentru arat, secerat sau cosit. Toate aceste munci se îndeplineau fără nici un plată“⁶³.

Aceste informații, destul de prețioase, pentru moșia Drăguşeni, ar fi totuși incomplete pentru a ne face o idee despre starea economico-socială a satului fără să știm ceva și despre viața acelor care munceau pentru veniturile boierului.

Cum trăiau deci țaranii de pe moșia hatmanului Răducanu Roset de la Drăguşeni ? Aflăm acest lucru dintr-o jalbă a locuitorilor din Drăguşeni, din 1833, pentru asuprire la lucrul boierescului, adresată :

„Către cinstita giudecătorie ținutului Dorohoi“
„De la noi oamenii din satul Drăguşeni plecată jalobă“.

„Pentru multa obijduire și sărăcie ce ni se pricinuieste nouă cu însărcinarea boierescului despre D-lui posesorul moșiei, fiindcă după așezarea ce am lucrat la alți posesori mai înainte, cu o această așezare au hotărât vechilul D-sale vecinicului stăpîn să lucrăm și acestui posesor. D-lui ne silește peste putințele noastre să-i lucrăm și ne hotărăște ca să ne ducem di pi moșie. În anul trecut ne-au însărcinat pe fieștecare gospodar cîte cinci prăjini mai mult la secere supt cuvînt că ne va plăti. Într-acest an ne silește să-i secerăm cîte 15 prăjini de gospodar mai mult peste așezămînt. Deosebit pe cinci oameni i-au luat D-lui din bir zicînd că va plăti dumnealui pentru dînșii birul și i-au făcut scutelnicii D-lui și au plătit numai un cifert iar pe celelalte ciferturi am plătit noi pentru dînșii, am luat bani cu împrumutare și astăzi purtăm dobîndă pi bani. Deosebit D-lui posesorul ceri de la noi să ne învoim pentru ducerea a podhode la Eși, care noi la acesta n-am fost siliți de nici un posesor nici n-am făcut pentru că acesta rămîne a D-sale vecinicului stăpîn. Deosebit ne-a luat o bucată din toloaca satului făcînd-o lan și aceasta nu este cu știința D-sale vecinicul stăpîn, și aceasta este în coastele satului și ni să pricinuieste mari păgubiri fiindcă D-lui posesorul au rășluit-o această tolocă cu sila fără voia noastră. Deosebit au mai rășluit D-lui posesorul zeci căpițe de fin din dreptu finațului unui om anumi Toadere Otac, fiind om sărac“.

„Plecat rugăm pe cinstita giudecătorie să binevoiască cu milostivire a pune la cale după cuviință“.

Urmează semnăturile a opt locuitori, încheindu-se cu semnătura „eu Toadere vornicul dinpreună cu tot satul“ (Toți prin punere de deget)
„1833 avgust 1“³⁷.

Cuprinsul acestei jalbe este caracteristic pentru situația tuturor satelor de clăcași din Moldova din această primă jumătate a veacului al XIX-lea, cu mențiunea că jugul boieresc putea fi și mai greu și mai aspru, obligațiile și mai apăsătoare după firea stăpînului, după cerbicia și asprimea arendașului, după slugărnicia ocîrmuitorilor locali și după gradul de lăcomie al tuturor acestor aspuritori. Peste toate se adăuga și povara birului urmărit fără milă de stăpînire sub cele mai aspre pedepse pentru neplata la timp, așa încît, cum am văzut în jalba de mai sus, la împlinirea sfertului trebuiau să împrumute bani și să plătească.

Documentul de mai sus — jalba țăranilor din Drăgușeni — premergător jalbei țăranilor pontăși prezentată în Adunarea ad-hoc din Moldova la 1857-1858, cu care se aseamănă în totul, alcătuiesc un monument acuzator împotriva asupririi moșierești. Și una și alta spun: „...că noi biruri grele pe cap am plătit, oameni de oaste numai noi am dat; ispravnici, judecători, priveghetori și jandarmi numai noi am ținut, drumuri, poduri și șosele numai noi am lucrat, zile de meremet numai noi

am îndeplinit, clacă de voie și fără de voie numai noi am dat,... pîinea neagră și amară și udată cu lacrimi numai noi am mîncat..."³⁸.

Pagini de istorie trecute, pagini de istorie trăite și neștiute, ascunse în arhive, să le scoatem la lumină și să le povestim pentru urmași.

DRĂGUȘENI — TEL QU'IL SE DESSINE D'APRÈS LES DOCUMENTS HISTORIQUES

Résumé

Le présent ouvrage est un fragment de la monographie du village de Drăgușeni située dans le département de Botoșani, dont les documents attestent un habitat vieux de 500 ans. Il convient de retenir, en outre, que le village actuel superpose quelques habitats encore plus anciens. Les fouilles archéologiques, qui ont fait l'objet d'un ouvrage à part, témoignent du reste l'habitat incessant dans ces lieux depuis cinq millénaires.

En ce qui concerne le nom de ce village, on l'attribue à quelque Dragoș, personnage qui aurait vécu au XIVe ou XVe siècles, car l'anthroponyme est attesté pour période parmi les boïards et les dignitaires du pays.

Un premier document attestant de manière incontestable l'existence du village de Drăgușeni a été émis par le prince Etienne le Grand, à Suceava, le 15 octobre 1491. Rédigé sur parchemin, en vieux-slave, il est conservé aux Archives d'Etat de Bucarest. A partir de là, l'auteur suit le fil de l'histoire et les événements de la vie des habitants de ce village tels qu'ils se dégagent des documents reproduits dans le texte (en entier ou en résumé) et qu'il est allé consulter dans les archives de Botoșani, Iași ou Bucarest, en compulsant aussi ceux publiés dans les divers ouvrages spécialisés. Grâce à ces documents, on peut dresser la liste des grands propriétaires fonciers auxquels ont appartenu le domaine et le village de Drăgușeni depuis 1491 jusqu'en 1840 ; on peut également préciser la manière dont était travaillée la terre, ainsi que les revenus obtenus par les maîtres sur le labeur des paysans asservis (serfs).

Particulièrement intéressante s'avère la *jalba* („supplique“) des habitants de Drăgușeni, en 1833, contre „la pression de la dime“ appliquée par le détenteur du domaine. Les paysans se plaignaient en appelant au tribunal du département de Dorohoi des injustices dont ils étaient en but et des obligations trop lourdes auxquelles on les confrontait. Cette *jalba* fut présentée par les paysans à l'Assemblée *ad hoc* de Moldavie de l'année législative 1857-1858. Il s'agit d'un acte d'accusation contre l'oppression et l'exploitation. Le texte de l'auteur s'accompagne de deux photos, l'une reproduisant le document princier de 1491 et l'autre le „supplique“ des paysans.

³⁸ *Istoria României*, vol. LV, p. 288 ; Radu Rosetti, *Pentru ce s-au răsculat țărani*, București, 1907.

